

SZÉPIRODALMI

FIGYELŐ.

15-ik szám.

Szerkesztői szállás. hová a lap szellemi részét illető káldemények utasítandók: Üllői-ut és 3 pipacsa sarkán 11-ik szám.	Megjelenik e lap csütörtökön. Előfizetés helyben házhoz bórda, vidéken postai szétküldéssel, félre 3 ft. egész évre 10 ft.	Kiadó hivatal. hová az előfizetési pénzek s minden a lap anyagi részét illető dolgok utasítandók: Egyetem-utca 4-ik szám.
---	---	--

GOETHE ÉS SHAKESPEARE.

Irodalmunk eljutott fejlődésének azon fokára, hol képesnek érzi magát: az ujjor legmagasabb szellem-műveit is saját nyelvünkre áttenni. Ezen fejlettségi önértzet kifejtésének nézhetők azon törekvések, melyek közelebről Goethe és Shakespeare némely műveinek lefordítása körül nyilvánultak. — Így, Nagy István Goethének legbajosabban magyarázható művével, Fausttal, gazdagította irodalmunkat; Tomori Anasztáz pedig Shakespeare drámáinak közérővel lefordítására hívta fel tehetségesebb íróinkat. — És már várható, hogy a mindinkább nyilvánuló fejlődési ösztön lassankint kielégíti magát, s a Goethe-Shakespeare művek jobb részét mi is saját nyelvünkön fogjuk birni.

Azonban nem kell feledni, hogy a szóalatti fordítmányok által, — bármily sokat nyer azokban irodalmunk, — még csak lehetsége lesz megalapítva azon szellemi nyeménynék, mely a fordítás által czélozva van. — A Goethe-Shakespeare-féle művek avatottjai, — kiket a fordítás már csak anynyiban érdekel, hogy ők is örömeiket találják nyelvünk képességén ily vállalatokra, — tudják, hogy ezen két költőnek művilága, azokra nézve, kiknek érdekében a fordítás történik, nagy mértékben új, és épen nem oly egyszerű szerkezetű, hogy abban az új polgár könnyen otthonosnak találhassa magát, — sőt labyrinthhoz hasonló, hol vezérfonal és „eicerone“ nélkül az élvezet és célhoz-jutás csaknem lehetlen.

Ezért, ha e fordítmányok a közönségre

nézve élvezhetők és emelők kívánnak lenni, nélkülözhetlenek azon előismertetések és utasítások, mik nélkül azok, a másnemű olvasmányokhoz szokott közönségre nézve, hozzáférhetlenek fognak maradni.

Ily nézetből közeljük Goethe és Shakespeare rövid lényeg-rajzát Emerson Ralph Waldótól, Amerika jelenkori legkitünőbb írójától *).

I.

GOETHE, AZ ÍRÓ.

Szemeim előtt az író oly férfi, kinek állására a világ-egyetem alkotásakor előre számítván volt. Az ő hivatása: tudomást adni a csodás életszellem tevékenységéről, melynek örök előre törekvő mozgása mindenben nyilvánul; az ő feladata, minden tényt lelkébe gyűjteni s belőlük lényeges, jellemző tapasztalatokat vonni.

A természet a maga lényegét nyilvánítani ohaítja. Minden tárgy öntörténelmének megírásával foglalkozik. A planéták forogva kerengenek, és árnyékuk követi őket. A völgybe alárohán szirt-darab barázdát hagy maga után a bérzen, a folyó a maga medrét a föld felületén, az állat a maga csontját a földben, harasztok és egyes falevelek szerény emléküket a köszén rétegekben; a hulló vizesöpp kőbe, homokba dolgozza be önképét, és minden nyomdok, többé kevésbé maradandólag, jelöli az uta

zónak irányát. Az embernek minden tette olvasható: kortársainak emlékből, önviseletéből, ábrázatáról. A lég tele van hangzatokkal, az ég föllegei eseményekkel, s alattunk a föld egy nagy emléklap, érthető betűkkel beírva; hová csak szemeink elhatnak, jegyekkel van halmozva minden, világos nyelv annak, ki érteni bírja.

A tárgyak ezen önföljegyzése a külter-mészetben szakadatlan, — s a jegy úgy áll a tényhez, mint a viasznyomat a pecsétnyomóhoz: a ténny adja vissza, — sem többet, sem kevesebbet. De a természet magasb czélokra törekszik, s midőn fölöle az ember nyilatkozik, e nyilatkozat már több, mint ama gépies lenyomata a tényeknek; ez által új és szebb képmása származik az eredeti benyomatnak: a nyilatkozat élő, mint élő a benyomat, mely fölöl a nyilatkozat törté-nik. — Az emberi emlékezet oly tükörhöz hasonló, mely az alakokat lefogja, nekik életet kölcsönöz, s új renddel állítja össze. A tárgyak képei mozgásba jönnek, némelyek a háttérben elenyésznek, mások világosab-ban lépnek előtérbe, s majd új képesopor-tot birunk, melyben már csak a jelentéke-nyek tűnnek ki, a jelentéktelenek nem találhatnak helyet. Az ember elősegíti ezen átváltozást: szereti magát mással közölni. A mit kimondani ohajt, ólomként nehézkedik szívében, mignem kimondta. A közlékeny-ség mindenkinek természetében van, de né-melyek rendkívüli hatalommal vannak föl-ruházva arra, hogy a tárgyaknak ezen más-odik világával foglalkozzanak. Mindnyájan született írók vagyunk. — A kertész gon-dosan őriz minden oltóágat, minden mag-szemet; hivatása növényzsaporítás. Nem kevesebb gondossággal jár el az író a maga tisztében. Mindent, mi tudáskörébe jut, úgy néz ő, mint mintát, melynek lemásolás vé-gett ülnie kell, hogy az általa élezlött kép-csoport létrejöjön. Előtte jelentés nélküli beszéd, ha ki állítja, hogy vannak leírhat-lan dolgok. Hite az, hogy minden, mi ki-mondható, le is írható; ha ma nem sikerül, igen holnap, — és megkísérlené a szentlél-tek leírását is, ha mindjárt eredmény nélkül is. Neki misem igen durva, igen finom, igen fáradságos; ha tollára méltó, papírra fogja. Ránézve „ember lenni” annyit tesz, mint leírni képességűnek lenni; ránézve a

mindenség nem egyéb, mint a leírnivalók öszvesége. Minden beszélgetés, viszontag-ság új anyagot nyújt kezébe. „Egyik isten azt adta nekem, hogy kimondhassam a mit szenvedek” — mondja német költőnk. Fájdalom és kétségbeesés tőkéi, melyeknek ő kamatját tudja venni. Elsietett tettek árán a meggondolva beszélés erejét vásárolja meg. Élet-sajkjájának vitorláját csakis a sors- és önszenvedélyének viharai dagaszt-ják, mint a jó Luther írja: „Akkor tudok jól imádkozni és szónokolni, midőn harag-szom.” — Ismernők csak szülő okát az ékes-szólás leggyönyörűbb kitöréseinek: Amu-rád szultán fogna eszünkbe jutni, ki néhány persának azért szedette le fejét, hogy orvo-sa, Vesalius, a nyakizmok rágását szemlél-hesse *). Legyőztetési csak diadalát készí-tik előre. Ha egy ujon fölmerülő gondolat, vagy egy szenvedélynek megváltozása arról győzik meg őt, hogy az, mit eddig tanult és irt, csak a hüvely, nem a mag, nem a do-log maga, hanem annak csak silány visz-hangja: mit fog tenni? Bátorságvesztve ellöki tollát? Nem, sőt újult erővel fog írás-hoz; reméli, hogy az új világosságtól vezet-ve, a valót, ha néhány szóban is, elvégre megragadta. A természet ösztönzi őt és se-gédkeztet is nyujt. A mi gondolható, ki is mondható. A gondolat kifelét tör, szavakká ohajt lenni, ha mindjárt gyakorlatlan szer-vek által is. Ha ezek ma megtagadják szol-gálatukat, várakozik és addig fárad, míg azokat odaképezte, hogy gondolatát világo-san kimondhassa.

A fáradság azonban, mely a tárgyaknak megfelelő leírásra törekszik, rendszeren nem ér el többet, mint némi gyorsírási készsé-get. — De vannak magasb fokok. Oly fér-fiak, kiket a természet nagyobb szerű hatá-sra szemelt ki, általa bőkezűbben szereltet-nek föl. Ezek arra vannak híva, hogy a tu-dósok vagy írók osztályát képezzék. Ők a dolgok kapcsolatát látják ott, hol a tömeg csak töredékeket szemlél. Ők a természettől azon ösztönt örökölték, hogy a tényeket belbecsük szerint adják elé s a tengelyt

*) Emerson az orvostannak a lefejeztettek halálkínja általi nyereségét hasonlítja az emberiség gazdagulá-sához oly könyvek által, melyeknek ékesszólása azért oly ha-talmas, mert azoknak, kik írták, élet-halálra kellett küz-denök.

mutassák meg, mely körül a világegyetem forog. Kiképezettségüket a természet nagyon szíven hordja. Létezésük és rendeltetésük kezdettől fogva előre volt látva, és a dolgok első öntetekor előrekészítve. Az író nem „csak megszenvedett,” esetleges jelenség. Mint életszerves tevőrése a természetnek, hasonfeleivel együtt, a természet széles országának egyik rendjét képezi, beigtatva és jogosítva elgondolhatlan idők óta, még akkor, midőn a dolgok számai a nagy világ-szövet alkotására összefonattak.

Sejtelve a jövőnek és előretörő ösztön lelkésit. Mint meleg áradat hatja át keblünket, midőn az először feltáruló valóságot megragadni hiszszük: átható sugára az a belnapnak, mely a bánya mélyébe utat talált magának Minden, lelkünkben fölvilánc gondolat, már csupa megjelenésével megmutatja: vajon az csak mulékony ötlet, vagy maradandó hatalom. Mert a mint egyfelől nagy ösztönünk van a bennünk megvillant gondolatot életbe léptetni, másfelől a társadalom fogadja azt, melynek arra szüksége van, mely annak tartalmát hön várja. Mert *egy* után esengtünk kezdet óta: magát kimondani elég hatalommal fölruházott férfi után, kinek elég ereje legyen azon dolgokat, melyek körül mások fejüket elvesztették, úgy mutatni föl, a mint valóban vannak, s öslényegükre visszavive. — Államtudósok és kereskedők újra meg újra találnak föl valami olyant, mit mint nagy popánzot állítanak piacz-középre: adórendszerek, vasutak, ultramontánizmus, mesmerizmus, puseysmus vagy kaliforniai arany. E neveket, minden egyébtől, mi velők kapcsolatban van, elkülönzik s titokteljes csilálással környezik, — mikre aztán a tömeg bódultan rohan. S míg itt ez történik, amott az emberiség másik fele más eszeveszettség után nyargal, — és a két részen ki sem gondol arra, hogy a másiknak bódultságát földerítse, vagy maga józan észre térjen. De álljon elé oly férfi, ki az egészet belátja, ki amaz elkülönített csodákat megragadja s nyugodtan odahelyezi, hová tartoznak: az elvakultság tüstént elenyészik, és az összes emberiségbe visszatérő bölcsesség köszönetet mond azon egy belátásának, ki intó szavait fölemelte.

Az író minden korok férfja, de ohajtania

kell, hogy saját korával kellő forgalomban álljon. A felüleges nép szeme előtt az író osztályon a nevelésnek némi látszata van, minek azonban csak akkor volna jelentősége, ha számba vétetnék. Társadalmunkban legfőkéül a kalmár áll. A napi beszélgetések, a közvélemény elragadtatással nevezik őket, s ily emberekkel álló töredéke a nagy egésznek hódolattal említettik. Amerikaiakul osztozunk Napoleon nézetében azokat illetőleg, kik az életet eszményileg kívánják fölfogni; hiszszük, hogy a társadalmi rend eszméi a kényelmes élet nyugalmaival ellenségesen állnak szemközt, és hogy azok, kik magukat ennek odaengedik, végre eszüket is elvesztik. Ellenben senki nem fogja tagadni, hogy egy hajótehernek Új-Yorkból Smyrnába szállítása, vagy aláírás-gyűjtés oly részvény-vállalat megalapítására, mely által 5—10 ezer orsó mozgásba hozatik, vagy egy választótömegnek informálása s a köznép előitéletének és hiszékenységének felhasználása arra, hogy a közelgő elnökválasztáskor szavazata megszerzettessék: mindezek egyebek lennének mint gyakorlati és ajánlatos vállalatok. Én azonban, ha arról kellene véleményt adnom: vajon a gyakorlati tevékeny, vagy a szemléleti nyugalmas élet becslendő e többre? nem mernék egész biztossággal az első részére nyilatkozni. Az emberiségnek oly erős vonatása van benső megvilágosodásra, hogy egy remete-vagy barátunk is elég oka van, csak szemlélkedő és imádkozó életének indokolására. Némi egyoldalúság, elvesztése az általános súlyegyennek: ezek következtései minden tettnék, az adó, mit a cselekvőnek fizetnie kell. Am tégy belátásod szeriut, de örvósáodra fogsz tenni! Nevez csak egy férfit, ki valamit tett a nélkül, hogy tettének áldozatává, rabjává ne esett volna! Az egyszer megtett cselekvény ingerel, ismétlésre ajánlkozik. A kezdetben csak kísérlet, később szent szükségességgé válik. A lángoló vallásjavító a maga eszméit határozott szertartással, szilárd formákká testesíti meg, — s aztán ő és követői a lelkesültség helyett a külsőségekhez tapadnak. A quaker megalapította a quakerfelekezetet, a *shaker* a maga zárdáját s abban tánczeit, — s mégis, ma is, mindenik fecseg a szellemről, mely őt lelkesíti, — ho-

lott az már régóta elszállt, s az egész nem egyéb, mint vak ismétlés, mi a szellemnek merőben ellenére van. — Mik a szellem tényei napjainkban? — Oly cselekvények, melyek lelkesültségből származnak, becsület vesztették. De nemcsak ezek, hanem azon alsóbb rangu cselekvények körül is, melyeknek célja nem magasb, mint a mindennapi élet kényelmesítésének s ez által puhultságunknak növesztése, — ama cselekvényei körül a ravaszságnak, hazugságnak és lopásnak, — elkülönítése körül a fensőbb nézeteknek a gyakorlati kiviteltől, — eretnekítése és száműzése körül az érzésnek és

bölcséségnek: még itt sínes sehol egyéb, mint becs-csökkentés és tagadás! — A hinduk írják szent könyveikben: „csak gyermekek, nem pedig iamultak, beszélnek az elméletről és gyakorlatról, mint két külön dologról. Ezek egyek, mert céljuk ugyanaz, — és azon fokozat, melyre az egyiknek követői eljutnak, elérhető a másik követőire nézve is. Azon férfiak a látók, kik előtt világos, hogy az elmélet és gyakorlat ugyanaz.“ Mert minden nagy tett a dolgoknak szellemi természetére viszonylik, s a tettnek becsmértéke az érzület, melyből az fakad.

(Folytatjuk.)

BELIRODALOM.

AZ EMBER TRAGÉDIÁJA. Drámai költemény. Irta Madách Imre. Kiadta a Kisfaludy-társaság.

I.

Nem szokásunk hirtelen lelkesedni s elragadtatásunk első mámorában hozsánát kiáltani; sőt mint e lapok szíves olvasói legjobban tudják, kissé tán szűkmarkuak is voltunk egyszer-mászor a dícsérettel. De a fenczimzett műről ismertetésünket annak nyílt és örömteljes bevallásával kell kezdenünk: hogy azt költői irodalmunk igen nagy nyereségének, s általában feltűnő jelenségnek tartjuk. Feltűnőnek, nem csak azért mert írója nem csehbeli, hanem olyan, kinek fellépését ugyan tisztelettel s rokonszenvenvel üdvözlők más téren, de eszünk ágában sem volt, hogy tőle költői művet nyerhessünk; nem, hanem saját belső érdeménél fogva, mely olyas, hogy irodalmunkban ma, bármelyik első rangu költőnek is nagy köszönettel tartoznánk érte s valódi eseménynek mondhatjuk.

Ma, inkább mint akármikor; s ez a szó egy kis igazolást kíván. Egy barátom, a szigorú műformák embere, azt mondá nekem egy napon: irodalmunkban van tartalom, írunk eszmében nem szegények, szeretnek s tudnak is gondolkodni — egy bizonyos határig, addig míg a mű megfogának (míg a conceptio megvan) — de aztán eszméjüket művésziileg bevégezni, tökéletes formába *) önteni nem tudják; legjelesebbjeink torsiót adnak,

vagy durván nagyolt szobort, mely azon sohajtt csalja ajkainkra: „mi lehetett volna belőle, ha az ihlet pereztét képes lett volna megállítani a költő, ha az eszme erejéhez öntudatos művészet járul, — hogy a dicső anyagot (mint minap monadtam) architektonikával rendezze.“ — Így szólott barátom. S én feleltem: ellenkezőleg, nekem ugy tetszik, hogy mi a formákat elég könnyűséggel, sőt néha feltűnőleg ügyesen kezeljük — de a mi hiányzik, éppen az eszmék ereje. Tudunk írni hatásos színművet, mely tapsra ragadja a t. ez. publikumot, írunk regényt, melyben szellemi dúsán beszélnek, sőt egész bonczani virtuositással elemzve az emberek; verseink ellen sokszor nem lehet kifogást tenni. De a mit nem — vagy igen ritkán találunk: az egy eszme pharosa, mely vihart s tengert világítson be, szóval a valódi tartalom. — És a két vitázó fél közül melyiknek van igaza? Nem akarom újra vita s eldöntés alá vetni. Mert félek, hogy bizonyos határig mindkettenek; félek, hogy szigorú kritikával azon meggyőződésre jutnánk, hogy mai irodalmunk (a potiori fit denominatio) mind eszmében, mind a művészi formák tökélyében hátrább áll, mint első tekintetre látszik, s magunk is hinni szeretnénk. Világért sem ezéim irodalmunkat kisebbiteni azért, hogy egy új mű kiemelkedésének könnyebben szolgáljon talpztul; hiszen én is ez irodalom egyik napaszmója vagyok, s rossz madár, mely saját fészket bántja. De lehetetlen nem látnunk, hogy nálunk mai napaság mily nyერemény oly mű, mely mely gondolkodás eredménye s mely eszméi tartalom-ban az egy nap életű irodalmi termékek színvonalán felül áll.

*) Barátom itt nem a kul. hanem a bel-formákat értette.